

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Lika inför lagen?

- *en kvalitativ granskning av LVM-domar utförda av förvaltningsrätten*

Lisa Nordling & Mikaela Sanchez Moron

Kandidatuppsats (SOPA 63)

VT 2016

Antal ord: 14 174

Handledare: Mats Hilde

Abstract

Authors: Lisa Nordling & Mikaela Sanchez Moron

Title: Equal before the law? A qualitative assessment of custody care verdicts rendered by the administrative court.

Supervisor: Mats Hilde

Assessor: Tove Harnett

This study focuses on the fact that women and men often are treated differently in both society and court negotiations. The Care of Alcoholics and Drug users Act (Lag 1988:870 om vård av missbrukare i vissa fall) in certain cases give society a possibility to intervene when a person with addictive problems can't break the addiction themselves. The main aim of this study is to examine if norms based on gender plays a role when the drug user is taken into compulsory care and if the act is used differently depending on if it is a male or female? The methodological approaches that are used in the study are qualitative. A qualitative content analysis of 32 custody care verdicts from an administrative court in Sweden have been used to see whether women and men are judged and treated equally or if gender makes a difference and in which way the judgement is different? The result of the study shows that there are differences how men and women are described in the sentenceses and treated in court.

Keywords: Gender, Women, Men, Drug user, sentence, custody care, LVM, norms

Förord

Vi vill ta tillfället i akt att rikta ett stort tack till vår handledare Mats Hilde för det stöd, engagemang och hjälp som vi fått under uppsatsprocessens gång. Du har varit till stor hjälp och underlättat vårt arbete.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	2
1. Inledning/Problemformulering	5
1.2 Syfte & Frågeställningar	6
2. Bakgrund	7
2.1 Lagen om vård av missbrukare	7
2.2 Tvångsvårdens process.....	7
2.3 Förvaltningsrätten inom LVM	9
3. Kunskapsläge	9
3.1 Könsperspektiv inom missbruk och missbruksvård.....	10
<i>Mans - och kvinnodominerade LVM- hem</i>	12
3.2 Subkultur	13
<i>Subkulturens genusordning</i>	14
<i>Kvinnliga identiteten</i>	14
3.3 Den missbrukande kvinnan	15
<i>Stigmatisering av kvinnliga könet</i>	15
3.4 Könsperspektiv inom rättsväsendet.....	17
3.5 Könsdominerande rättspraxis	17
4. Teori	19
4.1 Socialkonstruktivism	19
4.2 Normalitet.....	20
4.3 Könsperspektiv	21
<i>Genussystemet</i>	21
<i>Genusordning</i>	21
5. Metod och metodologiska överväganden	22
5.1 Val av metod	22
5.2 Kvalitativ innehållsanalys	22
5.3 Metodologiska överväganden	23
5.4 Urval.....	24
5.5 Tillförlitlighet	24
5.6 Forskningsetik	25
5.7 Analys av domar.....	26
5.8 Arbetsfördelning.....	27
6. Resultat & Analys	27
6.1 Psykisk hälsa	27
6.2 Missbrukets konsekvenser.....	28
6.3 Skillnader i bedömningar och beskrivningar	29
6.4 Trovärdigheten hos missbrukarna	31
6.5 Normativ femininitet	32
6.6 Den missbrukande kvinnan	33
6.7 Socialt utanförskap	34
6.8 Relationer	35
6.9 Den missbrukande mamman	36
6.10 Sammanfattning av analys.....	37
7. Slutdiskussion	39

Referenslista:..... 40

1. Inledning/Problemformulering

Sveriges lagstiftning per definition ska vara könsneutral, jämställd och med lika villkor oberoende kön, dock visar tidigare forskning att så inte är fallet. Du Rées (2006) visar i en rapport gjord för Statens offentliga utredningar att kön har betydelse för bemötandet i svenska domstolar. Intervjuade åklagare och advokater vittnar bland annat om att kvinnor behandlas på ett mildare och mer förstående sätt i rätten jämfört med män, samt att de döms till mildare påföljder på grund av sitt kön (Du Rées 2006:262). Forskning visar att gemensamt för lagar som LVM och LVU är att de i första hand fokuserar på män. I en studie som Schlytter (1999) gjort om lagen av vård unga visar hon hur förvaltningsrätten dömer ungdomar som står inför att tvångsomhändertas enligt LVU olika beroende på kön. Hon menar att förvaltningsrätten bemöter ungdomarna på olika sätt samt att rekvisiten i lagen tillämpas olika beroende på om man är flicka eller pojke (Schlytter 1999:13). Andersson (2004) visar i sin avhandling vid namn *Hans ord eller hennes* att även sexualbrottslagstiftningen inte är könsneutral. Hon lyfter fram könet som rättssubjekt och hur det konstrueras på en diskursiv nivå i sexualbrottsmål. I hennes analyser om domarnas syn på kön och sexualitet har hon kommit fram till att dessa faktorer avgör hur sexualbrott hanteras i lagstiftningen. Andersson (2004) menar att om offret själv inte sätter gränsen för övergrepp genom att säga "nej" eller annat fysiskt motstånd så blir det legitimt att angripa hennes kropp. I ett rättsligt sammanhang förknippas alltså ett offer för våldtäkt med en patriarkal föreställning om det kvinnliga könet (Andersson 2004:44). Socialstyrelsens rapport "*Narkoman på lika villkor*" visar i en intervjustudie baserat på kvinnliga och manliga missbrukare att de får olika insatser dömda till sig beroende könstillhörighet. Kvinnornas insatser visade sig vara mer behandlingsinriktade medan männens är mer aktivitetsinriktade (SOU2004:67). Schlytter (1999) redovisar i sin forskning kring kön och juridik i socialt arbete att idealet inom missbruksområdet således inte är jämställt och villkoren ter sig olika beroende på kön. Det innebär att andra normer än den könsneutrala lagen, styr hur man bestämmer vem som är den missbrukande kvinnan respektive mannen (Schlytter 1999:18).

Efter erfarenhet från både arbete på tvångsvårdsinstitutioner för missbrukare och praktik med personer som har missbruksproblematik har vi skapat oss en bild av att missbrukande män och kvinnor ofta behandlas olika inom missbruksområdet samt att de ofta bedöms på olika sätt gällande behandlingen av sitt missbruk beroende på deras kön. Med bakgrund av den tidigare forskning vi redovisat som visar på att lagen och rätten inte är könsneutral i alla lägen

tillsammans med våra egna frågor kring huruvida könsneutral tvångsvården är, vill vi nu ta reda på om dessa skillnader som finns könen emellan även finns inom en högre instans så som Förvaltningsrätten där frågan om LVM tas upp. Då vi har hittat tidigare forskning kring könsperspektiv inom socialt arbete, och inom missbruksvården anser vi det relevant att undersöka Förvaltningsrätten, då vi funnit en kunskapslucka i forskningen kring vilket könsperspektiv man har i den instans där själva avgörandet för tvångsvård utförs. Vi är medvetna om att andra aspekter så som etnicitet, sexualitet och ålder inte ges något utrymme i denna studie men med tanke på både begränsning av tid och arbetets omfattning hade vi inte kunnat studera de andra aspekterna så pass djupgående att det skulle nått ett legitimt resultat. Därför begränsar vi oss till frågan om kön. Genom att studera likheter och skillnader i beskrivningar mellan könen i LVM-domar utförda av Förvaltningsrätten vill vi se om och i så fall hur förvaltningsrätten missgynnar kvinnor och/eller män på grund av bestämda könsnormer. Frågan är om det förekommer skillnader utifrån ett könsperspektiv i bedömningarna med hänsyn till lagens rekvisit när det gäller LVM?

1.2 Syfte & Frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att studera om förvaltningsrättens LVM domar och sättet på vilket de motiveras påverkas av sociala föreställningar om kön och isåfall på vilket sätt?

- Vilka föreställningar om kön kommer till uttryck i förvaltningsrättens bedömningar?
- Hur argumenterar förvaltningsrätten för beslut om tvångsvård enligt LVM för kvinnor respektive män?
- Används rekvisiten i LVM olika beroende på vilket kön missbrukaren har?

2. Bakgrund

I det här kapitlet görs en genomgång av den lag vårt syfte och frågeställningar rör sig kring. Det kommer ges en bakgrund till lagens uppkomst, beskrivning av lagens utformning och syfte, samt vilka förutsättningar som krävs för att bli tvångsomhändertagen. Kapitlet avslutas med en förklaring av processens gång innan en person blir tvångsomhändertagen samt en genomgång av förvaltningsrättens utformning och roll.

2.1 Lagen om vård av missbrukare

Lagen om vård av missbrukare trädde i kraft år 1982, men till skillnad från nuvarande lag hade socialnämnden då ingen skyldighet att ansöka som tvångsvård. Socialberedningens utgångspunkt var att vårdtiden skulle begränsas till vad som krävdes för att ge missbrukaren incitament till fortsatt frivilligvård. Vårdtiden omfattade fram till år 1989 till högst två månader, men med en möjlighet för LVM-hemmets styrelse att förlänga vårdtiden med ytterligare två månader om den intagne behövde ytterligare vård eller om det fanns andra synnerliga skäl till förlängning (Runquist 2012:54–55). 1989 infördes en skyldighet för socialnämnden att ansöka om tvångsvård så snart rekvisiten var uppfyllda. Vidare blev det enklare att ansöka om tvångsvård. Målgruppen utvidgades genom lagändringen till att också gälla personer som missbrukar flyktiga lösningsmedel. Därutöver infördes även ett rekvisit om den sociala indikationen punkt 3b där LVM framstår som en sista utväg för att rädda det som finns kvar i missbrukarens liv så som anknytning till arbetsmarknaden, bostad och sociala relationer (prop 1988:147: 46:47). En viktig förändring i den nya lagändringen gällde tvångsvårdens längd där man utökade vårdtiden från två till sex månader. Den utökade vårdtiden skulle ses som en bakgrund till lagens syfte som för första gången inarbetades år 1988 och har sedan dess varit oförändrad.

2.2 Tvångsvårdens process

I Sverige bedrivs det främsta socialarbetet med missbrukare inom frivillig vård. Tvångsvård är den yttersta interventionen inom socialtjänsten enligt LVM, lagen om vård av missbrukare. Som förutsätter att missbrukaren är i behov av vård som han eller hon inte ger samtycke till (SFS 1988:870).

Enligt rådande lag står det i § 4 LVM att tvångsvård ska beslutas om någon till följd av sitt missbruk av alkohol och narkotika är i behov av vård för att komma ifrån ett fortgående missbruk. Samt att individen till följd av sitt missbruk löper en risk att förstöra sitt liv och kan

befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående. Syftet med lagstiftningen är dels att motivera klienten till frivillig behandling och att bryta ett livshotande missbruk (ibid). Lagstiftningen har sin utgångspunkt i att samhället har en plikt att förhindra människor från att förstöra sina egna, men även andras liv eftersom missbrukare i vissa fall inte är kapabla att ta ansvar för sina handlingar och beslut.

Det finns tre olika faktorer för LVM (1988:870) och tvångsvård skall beslutas om:

1. Någon till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk,
2. Vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller på något annat sätt, och
3. Om han eller hon till följd av missbruket,
 - a) utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara,
 - b) löper uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller
 - c) kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

För att bli omhändertagen enligt LVM måste en LVM- anmälan göras till socialtjänsten av exempelvis missbrukarens läkare, socialsekreterare eller någon annan anhörig.

Socialnämnden gör sedan en utredning med utgångspunkt i lagen om vård av missbrukare.

Visar utredningen att missbrukaren behöver vård enligt LVM skickar socialnämnden en begäran om tvångsvård till förvaltningsrätten som beslutar om tvångsvård. Socialnämndens yttrande om missbrukaren vägs in av rätten i beslutfattandet om tvångsvård (Statens institutionsstyrelse 2015). Vid beslut av tvångsvård ska kommunens socialnämnd bestämma hur vården ska ordnas och vilket LVM- hem missbrukaren ska bo på under vårdtiden. Det är Statens institutionsstyrelse som är huvudman för LVM-hemmen och ansvarar för att anvisa plats för tvångsvård av dessa (Domstol 2016).

Förvaltningsrätten är en allmän förvaltningsdomstol och handlägger mål som främst rör tvister mellan samhällets medborgare och myndigheter. Men de prövar även vissa ansökningsmål, exempelvis omhändertagande av unga eller missbrukare. Ansökningsmål innebär att det är en myndighet som ansöker om att förvaltningsrätten ska besluta om någon form av tvångsåtgärd mot en enskild. Skulle den enskilde överklaga beslutet hamnar ärendet hos kammarrätten (Domstol 2016). De som tjänstgör i förvaltningsrätten är domare, nämndemän och notarier. I de flesta fallen är det en juristdomare och tre nämndemän som

tillsammans avgör fallet. Nämndemännen är politiskt valda och utses av regeringen respektive landstingsfullmäktige (ibid).

2.3 Förvaltningsrätten inom LVM

Förvaltningsrätten kan besluta att en missbrukare ska få vård mot personens vilja.

Missbrukaren döms då till vård enligt lagen om vård av missbrukare, LVM. Initialt är det socialnämnden som inleder utredning när nämnden genom anmälan eller på något annat sätt har fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård. Visar utredningen på att personen behöver vård enligt LVM går en begäran vidare till förvaltningsrätten som sedan beslutar om tvångsvård. Om missbrukaren antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat om hen inte får omedelbar vård, eller att den till följd av sitt tillstånd kan komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående får socialnämnden besluta att en missbrukare omedelbart ska omhändertas, om förutsättningen för vård enligt LVM är uppfyllda.

Socialnämndens beslut ska senast dagen efter det omedelbara omhändertagandet skickas till förvaltningsrätten för prövning (Domstol 2016).

Själva rättegången sker under muntlig förhandling och vanligtvis bakom stängda dörrar. När missbrukaren får veta att det är aktuellt för tvångsomhändertagning kan hen få ett offentligt biträde. Det är domstolen som beviljar ett offentligt biträde, som ska ta till vara missbrukarens intressen i ärendet (Domstol 2016).

3. Kunskapsläge

I det här kapitlet presenteras tidigare forskning som har anknytning till uppsatsens syfte och frågeställningar. Vi har inte specifikt hittat forskning kring hur könsperspektivet ser ut i Förvaltningsrättens avgörande angående LVM. Därmed har vi valt att närma oss vårt forskningsområde ifrån andra infallsvinklar. För att få en bakgrund och överblick över missbruksvärlden har vi studerat forskning som ger en inblick i missbrukarnas värld och de strukturer samt samhällsideal de lever under. Vi försöker förstå domarna med bakgrund av den forskning som finns av missbrukarna, i deras sammanhang, kultur samt i deras missbruksvärld. Vilka sociala företeelser finns det av män och kvinnor ute i samhället som kan komma att påverka Förvaltningsrätten i deras syn på missbrukarna? Då vi valt LVM-domar som redskap för att urskilja Förvaltningsrättens föreställningar av kön är tidigare forskning kring hur könsperspektivet ser ut inom olika rättsväsenden relevant. Genom att

studera hur pass könsneutrala bedömningar i olika domstolar är, har vi försökt närma oss rättspraxis. Sammantaget visar den tidigare forskningen på att den rådande samhällsbilden kring kön i stor grad påverkar olika instanser och institutioner inom missbruksområdet. Det återstår att se om den rådande samhällsbilden även påverkar en instans som förvaltningsrätten.

3.1 Könsperspektiv inom missbruk och missbruksvård

När kvinnor började dricka mer under andra hälften av nittonhundratalet kan man i styrande alkoholpolicys som skrevs i Sverige se att man först såg kvinnors drickande som något icke önskvärt men inget problem som man ville undersöka vidare kring. Mäns drickande sågs i policyn som en norm. På senare år kan man däremot se att kvinnors drickande ses i alkoholpolicys som mer komplext och problematiskt än mäns drickande. Kvinnor som missbrukar alkohol blir ofta porträtterade med säkerhet och utan egentligen några starka bevis som personer med låg självkänsla, att de är deprimerade, blivit sexuellt och psykiskt utnyttjade, är känslomässigt känsliga och att barndomen påverkat drickandet (Storbjörk 2011:186). När man talar om män och deras alkoholproblem så konstaterar man att de behöver hjälp med deras missbruk och så är det med det. Kvinnor med alkoholmissbruk anses behöva hjälp med att hitta lösningar som hjälper dem med deras underliggande problem och bakgrund för att kunna hantera sitt missbruk (ibid). Det här har resulterat i att man ser mäns alkoholproblem som lättare att behandla och det är mer accepterat av samhället samt mindre skamfyllt än kvinnors drickande. Det här menar Storbjörk (2011) kan vara en underliggande anledning till varför en tredjedel av de svenska behandlingshemmen säger sig ha speciell behandling inriktad på kvinnors missbruk gentemot utbudet av behandlingar som finns för män (Storbjörk 2011:186). Samma tankar kring missbruksbilden beroende på kön kan man se bland personalen på behandlingshem som i undersökningar svarat att de anser att det finns skillnader i mäns och kvinnors missbruk samt hur deras missbruk ska behandlas (ibid).

Storbjörk (2011) har gjort en undersökning där 1865 personer som startat en ny missbruksbehandling blivit intervjuade. Vad hon kunde finna var att man till större del kunde finna kvinnor i hälso- och sjukvården samt i öppenvården, medan mäns behandlingar baserades på socialtjänstens system och inom slutenvård. Kvinnor hade haft mer kontakt med psykvården medan män hade erfarenheter med det straffrättsliga systemet och tvångsvården (Storbjörk 2011:199). Skillnaden könen emellan i deras alkohol- och drogmissbruk skiljdes

inte åt nämnvärt, däremot kunde man från undersökningen urskilja att kvinnor hade ett större läkemedelsmissbruk än vad män hade (ibid).

Storbjörk menar att de genuskillnader man kan se i undersökningen inte nödvändigtvis finns i missbrukandet utan skillnaden ligger i de traditionella könsrollerna och i den stereotypiska bilden av mannen och kvinnan som speglas i bilden man har av missbrukare. Missbrukande kvinnor upplever och berättar mer om sina psykiska problem medan män berättar om deras inblandning i kriminella nätverk och att de har haft tidigare kontakt med det straffrättsliga systemet (Storbjörk 2011:200). Det här visar på att man i männens fall haft svårt att identifiera att män kan lida av psykiska problem då normen i samhället kopplar depression och psykisk ohälsa med den feminina normen. Även undersökningar visar att läkare har misslyckats med att diagnostisera depression hos män. Den stereotypiska bilden påverkar mäns behandling då dem i dagsläget blir dömda för olika kriminella aktiviteter inom det straffrättsliga systemet istället för vård. Medan kvinnor i det rättsliga systemet får vård för sina psykiska problem hanterar man männens fall med större disciplin och korrektion i rätten och tvångsvård eller fängelse blir utfallet (ibid).

Samhällets idealbild

Kvinnan har utifrån samhällets idealbild fått en rad skepnader genom historien. Kvinnan har inte i första hand setts som en självständig individ, utan i sin relation till man och barn. Hon är en skild människa med egna strävanden och behov men även en mor. Det har alltid setts som kvinnans plikt att amma och ta väl hand om sina barn (Trulsson 2002:73). Trulsson nämner Chodorow och hennes teoretiska perspektiv som vilar på att samhället har ett könssystem som styr hur det biologiska könet också blir kulturellt kön, det här i sig är ett led i samhällets styrning och kontroll. Släkten och familjen organiserar kön och sexualitet, i könssystemet har kvinnan uppfostringsfunktionen och svarar för hemmet medan mannen har försörjningsfunktionen (ibid). Mannen socialiseras in till att skilja ut sig och bli autonom medan kvinnan socialiseras till att bygga vidare på relationer och utveckla ett relations jag.

Under andra hälften av nittonhundratalet börjar de här traditionella mans-och kvinnorollerna luckras upp, kvinnorna börjar jobba utanför hemmet och rör sig ut i den offentliga sfären och mannen tar sig in i hemmets sfär genom att ta mer ansvar för hushållet och omhändertagandet av barnen i familjen. I denna förändringsprocess uppstår konflikt i skärningspunkten mellan gamla och nya ideal. Mannen får förväntningarna på sig att utveckla ett känslomässigt

faderskap från att tidigare under århundradet främst ha varit biologisk far och försörjningsförälder (Trulsson 2002:73). Samtidigt är arbetet fortfarande idag det viktigaste grundvalet för manlig självkänsla, och status i arbetslivet synonymt med manlighet (ibid). Mannen måste således tillgodose både kraven på konkurrens i arbetslivet och kraven hemifrån. I takt med förändringen och kvinnans roll inte längre förknippas med hemmet förändras även familjelivet. Parförhållandet mellan föräldrarna får en mindre bindande karaktär, då kvinnan nu mera kan vara självförsörjande. Huvudansvaret för barnen vilar dock fortfarande på modern (Trulsson 2002:74).

Dessa idealbilder som finns i vårt samhälle omfattar även hur man karaktäriserar missbrukande män och kvinnor. Utifrån berättelser från missbrukande män och kvinnor kan man se att de är väl medvetna om samhällets krav på traditionella roller som de mer eller mindre framgångsrikt försöker leva upp till (Trulsson 2002:87). Att som kvinna och man bruka narkotika ses av samhället som nolltolerans för båda könen, men när det kommer till synen på bruk och missbruk av alkohol växer en annan bild fram. Att dricka under kontrollerande former ses som acceptabelt för båda könen i dagens samhälle. Däremot finns normer som styr kvinnans drickande, exempelvis att kvinnans reproduktiva funktion bidrar till att hon förväntas minska sin alkoholkonsumtion i hemmet till skillnad från mannen. Hon ska även enligt samhällsidealet både vara mannens väktare och kontrollant. I många drag lever bilden av den berusade kvinnan idag kvar från antiken, då tankarna om en berusad kvinna beskrevs med negativa termer och tydliga sexuella undertoner. Medan den berusade mannen beskrivs som agerande och med full självkontroll (Trulsson 2002:76). Mannens drickande ses inte i negativa termer så länge han har kontroll och har kvar sitt yrke, status och gemenskap (ibid).

Mans - och kvinnodominerade LVM- hem

Missbruksbehandlingen har under 1900-talet genomgått många skepnader, tydligt är även att behandling som riktar sig till män och kvinnor inte har studerats ur ett könsperspektiv i samma utsträckning som kvinnobehandlingen. I takt med att bilden av de traditionella mönstren som finns kring hur de båda könen ska vara kan man se att gruppen män som brutit mot de traditionella mönstren är förlorarna i könsneutral behandling (Trulsson 2002:89). I traditionell könsneutral missbruksbehandling är vanliga inslag gruppsamtal och praktiskt arbete, medan viktiga inslag i kvinnobehandling är individuella samtal och att få hjälp i kontakt med barn och föräldrar. Dessa män som brutit mot traditionella mönster har liksom kvinnor ansvar för hem, barn och relation till närstående, något som de kan förväntas vilja

fullfölja även i missbruksbehandling men som de inte får utrymme för i behandlingarna på de institutioner de hamnar på (Trulsson 2002:90).

Bengt Svensson har under ett par år varvat besök på olika institutioner där han gjort fältundersökningar som en del i hans forskningsstudie. Stundtals har han bott på institutionerna han skriver om. Efter sina observationer menar Bengtsson att det finns stora skillnader mellan institutioner där man vårdar kvinnliga missbrukare gentemot manliga missbrukare. Den stora skillnaden kan enligt Bengtsson belysas med begreppen maskulinitet och femininitet (Svensson 2003:76). Institutionen Håkanstorp är mansdominerat med en majoritet av manlig personal, manlig motion och ett maskulint språkbruk. Institutionen har ett lantligt läge med en anknytning till det gamla självhushållet, med maskiner och praktiskt arbete på schemat. Kontakten och arbetet med brukarna sker på ett distanserat och strukturerat sätt (Svensson 2003:75–76). Lunden är kvinnodominerat på motsvarande sätt, deras fritidssysselsättningar består av sömnad och tillverkning av prydnadsföremål. På Lunden betonar man relationen till klienterna, man arbetar utefter en relationsinriktad modell med brukarna. Stärkandet av den kvinnliga identiteten är ett viktigt inslag i arbetet. (Svensson 2003:77). Den terapeutiska metoden man använder sig av på Lunden är kognitiv i teorin, och man arbetar med individen och inte med gruppen. På Håkanstorp prioriteras arbete med gruppen i förhållande till individuella samtal där man i samtalen främst ger information om olika behandlingsmodeller för brukarna (Svensson 2002:207).

3.2 Subkultur

Ordet sub betyder under och är relaterat till makt. För att något ska definieras som en subkultur krävs det att en grupp människor går samman och börjar överskrida olika typer av anständighetsnormer och ideal. Människorna i gruppen skapar i mötet med varandra och som en konsekvens av det etablerade samhällets moral och anständighetsregler en kultur, där de bygger in olika typer av överträdanden som en vital del av sin livsstil (Lalander 2001:21-22). Uttrycket subkultur syftar på de alternativa kulturer som skapas i ett samhälle och som av samhället ses som problematiska och värda att bekämpa (ibid). Subkulturen fungerar på så sätt att den skapar upplevelser av oberoende, styrka och makt för sina medlemmar. Just för att de känner sig disciplinerade av det etablerade samhället. I kulturen finns en ambivalens bland dess medlemmar, som de försöker behärska genom att skapa en kultur där deras identiteter blir tydliga (Lalander 2001:22). Utåt sett verkar inte subkulturens medlemmar tagit till sig den moral det etablerade samhällets representanter så som lärare och föräldrar försökt pränta in i

dem, men egentligen har de det. Subkulturen utvecklas som en motsats till den etablerade kulturen. Medlemmarna bär med sig både det moderna samhällets normer men även subkulturens, men eftersom de befinner sig i subkulturen tenderar de att utgå från subkulturens perspektiv (Lalander 2001:23).

Subkulturens genusordning

Lalander (2001) ser subkulturen inom missbruksvärlden som en pågående konstruktion av genus. Subkulturen är dominerad av män. Att vistas i kulturen kan ses som en lång manlighetsritual. Man försöker konstruera en tydlig maskulinitet genom att med handlingar efterlikna det man ser som manligt och att tydliggöra det feminina som om syftet är att höja det maskulinas status. I subkulturen rymmer det en rad av attribut som det senaste seklet och även tidigare varit förknippade med en hård manlighet. De här attributen kan sammanfattas med fyra begrepp. *Aktion* vilket innebär att man ska leva ett liv med snabba tempoväxlingar, man ska inte låta livet fixeras, *Outsiderskap*, att man inte ska vara som andra, även när man slutar med de tunga drogerna och försöker komma tillbaka in i samhället så är det viktigt att bete sig som en outsider. *Stark karaktär*, man får inte visa några känslor, det är viktigt att hålla kontrollen i alla lägen, speciellt i de lägen där man utför kriminella handlingar. *Materiellt välstånd* att ha pengar och vara materiellt framgångsrik ses som manligt och framgångsrikt. (Lalander 2001: 202-210).

Kvinnliga identiteten

Att vara kvinna i subkulturen är svårare än att vara man. Kvinnliga narkotikaanvändare ses som förslagna och mindre karaktärsstarka än de manliga narkotikaanvändarna. Kvinnorna ses i subkulturen som mer smutsiga på grund av sitt missbruk samt att de anses bedriva en orenare form av sexualitet än deras manliga kollegor. Kvinnan ses som lägre stående. För att markera männens högre ställning och makt i subkulturen måste de definieras mot någonting annat, i detta fall det feminina. Kvinnan anses inte klara sig i subvärlden av dess medlemmar utan den starke hjälten att luta sig mot (Lalander 2001:211). Även samhället delar denna bild av kvinnliga missbrukare (Lalander 2001:214). Kvinnor stämplas som dåliga utifrån tre perspektiv: subkulturens, mediernas och det etablerade samhällets. Myten om de olika könen roll och karaktärsdrag är så starka och oemotsagda att de upplevs som naturliga, eviga och oföränderliga. Snarare än vad de egentligen är, sociala konstruktioner. Detta resulterar i att det blir mer skamfullt för kvinnor att missbruka då det ligger så långt ifrån den bild om hur en kvinna ska vara enligt medievärlden och det etablerade samhället. Tillskillnad från männen vars användande och liv inom missbruksvärlden legitimeras av både subkulturen och media

(Lalander 2001:223). Forskningen förmedlar ofta samma bild som media och subkulturen. Genusordningen i subkulturen är därmed socialt och kulturellt förpreparerad (ibid).

3.3 Den missbrukande kvinnan

Lander (2003) har gjort en studie som behandlar åtta stycken missbrukande kvinnor där syftet var att beskriva deras levnadsförhållanden och sociala exkludering. I studien finns tre huvudteman: femininitet, levnadsförhållanden och samhällskontroll (Lander 2003:3-5). Klasstillhörigheten och den sociala positionen såg olika ut hos kvinnorna, dock har alla upplevt ett tidigt utanförskap. Resultat i studien visar att det finns en rad föreställningar om den missbrukande kvinnan. Föreställningar som är skapade utifrån normer och värderingar för hur en kvinna bör och ska vara. De här föreställningarna menar Lander införlivas i narkotikabrukande kvinnors självbild och blir en del av upprätthållandet för den rådande normativa femininiteten (Lander 2003:297). Kvinnorna i studien upplevde att de kände sig utestängda och övervakade från samhället eftersom de är rättslösa och misstänkliggjorda i egenskap av att vara en narkoman. Övervakningen grundade sig i att det var kvinnor och att den missbrukande kvinnan kunde fara illa, eller att de var mödrar och att deras barn kunde fara illa. Kvinnornas självbilder påverkades av den sociala situationen och deras handlingsutrymme. De var överens om att det var lättare för kvinnorna att få tag på boende och beviljas ekonomiskt bistånd samt behandling. Dock uppfattas det svårare för en kvinna att få tillgång till utbildning och arbete (Lander 2003:297). De uppfattade också att kontrollen kring kvinnorna är mer omfattande och att polis och socialtjänst var snabbare med LVM-anmälningar och utredning jämfört med män då kvinnorna ansågs fara mer illa. Fördelen för kvinnorna var dock att de kunde försvara sig mer i rätten i rollen som ett offer för männen, för drogerna och för deras sociala förhållanden. Oftast var det advokaterna som vinklade försvaret på det sättet, vilket kvinnorna var medvetna om och var positivt inställda till (Lander 2003:266-267).

Stigmatisering av kvinnliga könet

Narkotikavärlden är starkt mansdominerat och kännetecknas av egenskaper som fysisk styrka, fräckhet, tillgång till kriminella nätverk och så vidare. Traditionella könsroller lever kvar i narkotikavärlden, då kvinnorna är starkt missgynnade blir ett sätt för de att överleva i den här världen att skaffa sig manliga beskyddare (Svensson 2001:151). Trots att dessa män oftast utsätter för kvinnorna för våld och utnyttjande så tänker många av kvinnorna att det fysiska skyddet dem får av männen i narkotikavärlden kompenserar för de negativa aspekterna (Svensson 2001:152). Lalander skriver i boken *Hela världen är din* att kvinnor i många filmer

som utspelar sig i narkotikavärlden framställs som objekt av männen för att presentera sig som lyckade, men den knarkande kvinnan i filmerna ses som lågt stående. Den missbrukande kvinnan som dessutom är moder framställs som fullständigt vanvårdad, en tragisk figur, en spillra av moderskap (Lalander 2001:220–221). Kvinnor som blir föräldrar förväntas ta större ansvar för sina barn än männen. Misslyckas de med att hålla sig drogfria förlorar de vårdnaden om barnen, då kvinnan belastas med mer ansvarstagande och skuld känslor om de misslyckas med att hålla sig drogfria (Svensson 2005:144). Mannen som fadern, i många fall drogförsäljare framstår i filmerna som autonom och aktiv (Lalander 2001:220–221). Många filmer ger enligt Lalander stöd och bidrar till att rekonstruera den genusordning som finns inom narkotikavärlden och anammas i subkulturen, och gör den om än mer trovärdig (ibid).

Samtidigt menar Lalander att den typ av texter och media där kvinnor ses som passiva och odriftiga bidrar till en rekonstruktion av kvinnan som den passiva, som ett offer för mannens begär. Medan männen ges bilden av som långt mer driftiga och smarta. I forskning är det de manliga narkotikamissbrukarna som fått forskningens uppmärksamhet, vilket gör att den bild man har av kvinnliga missbrukare bygger på en svagare empirisk grund än den bild man har av hur män är i missbruksvärlden (Lalander 2001:223).

Enligt (Trulsson 2006:72) finns en ökad stigmatisering av kvinnor som inte lyckas bryta sitt missbruk och som följd till detta får sina barn omhändertagna. Trulsson (2006) menar att kvinnornas livshistoria har betydelse för deras missbruk. Deras upplevelser från barndomen har resulterat i oarbetade trauman vilket utgjort en grund för missbruket. Kvinnorna i studien menade att de mestadels var sexuella övergrepp som kränkt deras integritet och att man därför börjat självmedicinera för att dämpa ångesten (Trulsson 2006:80). Trulsson menar att idealbilden är hårdare mot den missbrukande kvinnan än mannen. Det ställs fler krav på att kvinnan skall vara nykter, kontrollerad och hålla hemmet samman (Trulsson 2006:22). Att inte leva upp till ideal skapar en sämre självkänsla, skam och skuld hos kvinnorna. Vanligtvis resulterar det i att kvinnorna inte vågar be om stöd och behandling för att därmed riskera vård av sina barn (Trulsson 2006: 64-65). Missbruk och barn hör inte ihop, normerna för en icke godtagbar hemmiljö är klarare och uppfattas som mer oproblematiska när det gäller missbruk än exempelvis psykisk sjukdom och funktionsnedsättning (Trulsson 2002:78). När en mamma lämnat ifrån sig ett barn eller förlorat vårdnaden om sitt barn är det inte ovanligt att de i samhället ses som totalt ansvarslösa, omoraliska och förfallna. Samhällets mer uttalande

fördömande av kvinnliga missbrukare leder till större stigmatisering av den missbrukande kvinnan (ibid).

3.4 Könsperspektiv inom rättsväsendet

I Schlytters (1999) studie undersöks om tjejer i åldern 13-17 år gynnas eller missgynnas i den rättsliga regleringen av tvångsvård om LVU, lagen om vård av unga. I sina resultat kommer hon fram till att när det kommer till missbruk finns det dubbla normsystem för ungdomarna (Schlytter 1999:135). Schlytter (1999) la märke till att i domarna gällande tjejer beskrevs med andra faktorer än enbart missbruket. Många av faktorerna handlade istället om deras fysiska och sexuella utsatthet. Killarna fick möjlighet till ett större handlingsutrymme när det gällde konsumtionen av alkohol och droger innan samhället ingrep. Hon kunde även se att killarnas fysiska utsatthet inte beskrevs i samma utsträckning, utan det var till störst del missbruket som stod i fokus. Det var tjejernas utsatta kroppar som stod i fokus och blev föremål i domarna. Schlytter nämner även att tjejer beskrivs som mer tysta, ödmjuka och inte lika utåtagerande jämfört med killar, vilket kan påverka att männen går längre i sitt missbruk (Schlytter 1999:127). Schlytter (1999) skriver om att det är vanligare bland flickornas domar att rätten berör beteenden som är socialt nedbrytande. Dessa beteenden var: Umgänge med missbrukande och kriminella personer, misstanke om prostitution samt att vara övergiven och flytta runt (Schlytter 1999:83). Trots att lagen är könsneutral menar Schlytter (1999) att ungdomarna bedöms utefter samhällets normer. Detta betyder även att om lagen är könsneutral så fungerar den inte i praktiken. Umgänget har visat sig ha en stor betydelse som argument för missbruket i flickornas domar. Synen på kön och missbruk är negativt både för pojkar och flickor, flickor anses vara i behov av mer skydd medan pojkars beteende och miljö inte uppmärksammas lika mycket. Detta kan leda till att flickor far illa på grund av att de inte kan leva upp till det som samhället tillskrivit dem och pojkar riskerar att snabbt hamna i ett missbruk och skadas av stigmatisering eftersom det är mer legitimerat att de nyttjar alkohol och droger. De får svårt att bryta handlingsmönster för hur mycket man exempelvis får dricka för att passa in (Schlytter 1999:41). Flickor vänder oftast sin problematik inåt och pojkar riktar den utåt (Schlytter 1999:13).

3.5 Könsdominerande rättspraxis

Andersson (2004) forskar om synen på kön och sexualitet inom rättsväsendet och hur sexualbrott behandlas i lagstiftningen. Hon har analyserat sexualbrottsdomar och vilken syn på kön och sexualitet som framkommer i domarna. Resultatet av studien visar att kön avgör hur sexualbrott hanteras i lagstiftningen. Hon lyfter fram att språket formar och omformar

innebörden av vad som är genus (Andersson 2004:40). Inom rättsväsendet menar hon att man utgår från att offret är en kvinna och förövaren är en man trots att det alltid inte är fallet. Detta beskriver författaren som ett tecken på existensen av den rådande normen där män är aktiva och kvinnor är passiva. Därmed ger sexualbrottslagstiftningen ett bristfälligt skydd eftersom den rådande normen organiserar könen hierarkiskt (ibid).

I en rapport gjord av Statens offentliga utredningar har man intervjuat åklagare och advokater kring likabehandling i rätten. Du Rées (2006) skriver att majoriteten av de intervjuade ansåg att den åtalades kön kunde ha betydelse för bemötandet i domstolen (Du Rées 2006:262). Generellt uppfattade åklagare och advokater att kvinnor behandlas på ett mildare och mer förstående sätt än män, och att de döms till lindrigare påföljder. Kvinnorna fick oftare villkorlig dom och det ansågs svårare att få en kvinna dömd till fängelse. Anledningarna bakom de här omständigheterna menade de intervjuade grundade sig i olika bakgrunder. Dels att det är mer ovanligt att kvinnor står åtalade för brott, men även att kvinnor oftast är mer verbala och socialt kompetenta än män och därför uppfattas som mer trovärdiga och får mer bifall för sin version av det inträffade. Att man uppfattar kvinnan som offer och fysiskt svagare än män och man tar hänsyn till personliga förhållanden påverkar även domslutet (ibid).

I domar som gäller kvinnors brottslighet visade det sig i undersökningen att domstolens aktörer ansträngde sig mer för att hitta orsaker och leta efter förklaringar till kvinnors brottslighet. Större hänsyn tas till förmildrande omständigheter när kvinnor står åtalade för brott (Du Rées 2006:262). En åklagare exemplifierar skillnaden genom att förklara hur svårt det var i ett fall för domstolens ledamöter att ta till sig att den åtalade kvinnan var farlig, då det inte stämde överens för de med den bild man annars brukar ha av en kvinna (ibid).

I en liknande undersökning gjord i Texas i USA kommer man fram till att när man undersökt brott som tagits upp i domstolarna generellt, visar det att det är större sannolikhet att man som man döms till fängelse än som kvinna, samt att straffets längd är längre om du är man. När man gått in mer på djupet och delat in brotten i olika kategorier kan man se att kvinnor får fördel av sitt kön i vad man i USA ser som normativa, stereotypiska feminina brott så som egendoms och narkotika fall. Men att kvinnor inte får fördelar eller behandlas annorlunda på grund av sitt kön i vad som enligt rätten ses som maskulina brott, så som våldsbrott (Rodriguez, Curry & Lee 2006:334).

4. Teori

För att få en ökad förståelse och inblick i forskningsområdet samt vad som kan ligga till grund för olika samhällsstrukturer och görande av kön kommer vi i denna uppsats utgå från normalitet, genus och ett socialkonstruktivistiskt perspektiv som teoretisk ram. I det här kapitlet kommer vi presentera de tre teoretiska perspektiven som vi kommer använda i analyserandet av vår empiri för att försöka urskilja vilka föreställningar om kön som kommer till uttryck i förvaltningsrättens bedömningar gällande lagen om vård av missbrukare.

4.1 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivismen är en kunskapsteori som anser att vår kunskap och vetande är socialt konstruerade faktorer som bland annat kommer från språket som vi lär oss under uppväxten. (Wennerberg 2010:12). Socialkonstruktivister anser att språket är centralt för skapandet av vår uppfattning om den sociala verkligheten. Tillsammans skapar vi människor språket, och därmed blir språket en social konstruktion och i följd av detta blir vår uppfattning och kunskap om verkligheten socialt konstruerad (ibid).

Enligt Berger & Luckmann (i Wennerberg 2010) är människan en social produkt. Ett barn föds in i en social verklighet som de inte varit med om att skapa. Om barnet ska kunna uppleva verkligheten som meningsfull behöver de internalisera normer och handlingsnormer i mötet med andra människor. Detta sker genom en primärsocialisation där barnet direkt i relation till andra internaliserar givna normer vilket leder till att handlingsmönster generaliseras och upplevs som allmänt vedertaget (Wennerberg 2010:73).

Wennerberg lyfter fram två slags konstruktioner från Berger & Luckmann. Den första är konstruktionen av den sociala verkligheten. Vanor, externalisering, roller, institutioner och objektivering skapar tillsammans den sociala verkligheten. Den andra konstruktionen är, konstruktionen av den subjektiva upplevelsen av den sociala verkligheten. Det vill säga att den sociala världen med dess normer och handlingsmönster internaliseras under socialisationen (Wennerberg 2010:74). Socialkonstruktivismen omfattar ett kritiskt förhållningssätt till det som anses naturligt. Det som tycks vara naturligt i ett sammanhang kan i en annan miljö upplevas som onaturligt. Det kritiska förhållningssättets grundprincip är att inte acceptera sociala företeelsers naturlighet. Socialkonstruktivismen försöker istället visa

att denna tilltro till det naturliga är en illusion och att det istället ligger sociala och mänskliga intressen bakom (Wennerberg 2010:62). Detta kritiska synsätt tillämpas ofta i genusforskningen där man vill påvisa att en skarp skiljelinje mellan könen inte beror på det biologiska, med andra ord naturliga faktorer. Det menas istället att skillnaden mellan kvinnor och män huvudsakligen beror på den sociala omgivningen (Wennerberg 2010:65). Många företeelser i samhället är uppenbara sociala konstruktioner, exempelvis lagar. Fenomenen kan på ytan verka naturliga, men vid närmare granskning visar det sig vara socialt konstruerat (Wennerberg 2010:58).

4.2 Normalitet

I denna uppsats har vi intresserat oss för könsnormativitet därmed blir begrepp normalitet centralt för genomförandet av studien. Man kan säga att normen är det normala och accepterade beteendet. Som individ i samhället socialiseras vi in i det normala där vi prövar och omprövar sätt att tänka och vara i interaktion med varandra och därigenom utvecklar vi en normalitet (Svensson 2009:20). Vad som anses vara normalt är olika för olika människor. Normalitet är en subjektiv bedömning som avgör vad vi anser är normalt eller inte och det kan variera i olika situationer och sammanhang. Mattsson (2010) menar att människan skapat olika normer om vad som anses vara manligt och kvinnligt. Mannen skall vara stark och en kvinna skall vara omhändertagande. Vi får dessa egenskaper tilldelat oss under uppväxten beroende på vilket kön vi är (Mattson 2010:44-45). Manligt och kvinnligt ses alltså som varandras motsatser och det som räknas som manligt har en högre status. Mattsson menar att både kvinnor och män är med och skapar denna genusordning eftersom båda könen anser att det är normalt och därför ska det vara så (ibid.)

Baier och Svensson (2009:83) delar in normer i tre olika typer. De *konstruktiva normerna*, vilket kan vara regler om hur någonting ska gå till. Ofta reglerar dessa regler en samhällelig institution. *Kompetensnormer* anger vem eller vilka som skall fatta beslut och utföra vissa handlingar utifrån ens kompetens. Den sista kategorin är *handlingsnormer* eller *pliktnormer*. Det innebär att normen upphöjs till en rättsregel (Baier & Svensson 2009:84). Rättsreglerna är en kategori av normer som utgör en del av rätten i samhället och förväntas att vara det rätta sättet att handla (Baier & Svensson 2009:21). För att vi ska följa normen styrs vi av konsekvenser, både positiva och negativa för att antingen uppmuntra eller avskräcka. Rätten har i sitt system *formella sanktioner* vilket betyder en negativ reaktion på ett icke rättsenligt beteende så som straff eller tvång (Baier & Svensson 2009:149). Dessa sanktioner är till för

att avskräcka från ett brott och sanktionen ska även svida så att brottet i fortsättningen inte upprepas (ibid).

4.3 Könsperspektiv

Med tanke på att det råder olika könskonstruktioner i vårt samhälle kring vad som anses manligt och kvinnligt är det relevant att undersöka begreppet könsperspektiv mer ingående för att få en djupare inblick i hur de påverkar sociala föreställningar kring kön.

Genussystemet

Enligt Hirdman (2007) är genusystemet en ordningsstruktur av kön. Denna grundläggande ordning är förutsättningen för andra sociala ordningar. Hur ordningen av människor i genus ser ut har blivit basen för sociala, ekonomiska och politiska ordningar. Man kan säga att genusystemet har två bärande bjälkar eller logiker. Dikotomin samt hierarkin. Dikotomin är i särhållandets tabu, att manligt och kvinnligt bör hållas isär. Med hierarki menar man att det är mannen som är norm. Det är män som är människor, därmed utgör de normen för det normala och det generella (Hirdman 2007:212-213).

Genusordning

Genusordning är den grundläggande sorteringen av människor som börjar vid födseln, att genusordna innebär att sortera manliga och kvinnliga kroppar. Med genusordningen skapar man enligt Hirdman (2007) en grundmening om människan i vår värld som utgår efter det manliga perspektivet, normperspektivet (Hirdman 2007:150). Enligt Hirdman ses den abstrakta människan i formen som en singular man, vill säga att vara kvinna är att inte vara man (ibid). I den vardagliga diskursen hör man fortfarande pratet om kvinnligt och manligt, ett tal som inte ändrat sig nämnvärt under århundranden. Om man ska dela upp det i grova drag så menar Hirdman att kvinnor framställs som mjuka och män hårda, kvinnor dumma och män kloka och starka. De finns en ordningsprincip mellan de båda könen, vilket innebär att kvinnor framförallt sorteras efter helt andra grunder än dem som ordnar män i klasser.

Kvinnorna sorteras utefter den manliga blicken, efter hur de är relaterade till män (Hirdman 2007:151). Att vara kvinna innebär att ordnas efter förhållandet till en man, men att vara man innebär således att man ordnas efter förhållandet till andra män i andra miljöer än hemmet, exempelvis att man rangordnar i politik och arbete (ibid). Grunden för genuskonstruktioner är de strukturella handlings- och tankemönster som finns för kvinnor respektive män. Normativ femininitet och maskulinitet handlar om kulturella och historiska förväntningar som finns för

både kvinnor och män. Denna norm blir sedan ett agerande för könen. Exempelvis att kvinnan ska anses vara omvårdande och mannen ska vara kreativ (Lander 2003:21–26).

5. Metod och metodologiska överväganden

Inom samhällsvetenskaplig forskning är de två största ansatserna kvalitativa och kvantitativa metoder. Ahrne & Svensson (2011) förklarar skillnaden mellan dessa ansatser genom att dra paralleller med olika typer av empiri. Ett bra exempel på kvantitativ empiri är statistiska material och siffror, medan intervjusamtal, observationer och tolkningar av enskilda individer är exempel på kvalitativ empiri (Ahrne & Svensson 2011:21). Bryman (2011) menar att den kvantitativa ansatsen är inriktad på att pröva teorier och kvantifierbar data medan den kvalitativa ansatsen istället genererar teorier genom att fokusera på ord, dess betydelse och tolkning. Den kvalitativa analysen fokuserar således mer på individers tolkning av sin verklighet och den ger oss en möjlighet att djupare förstå den rådande kontexten (Bryman 2011:363-367). Kritik som riktats mot kvalitativ forskning är att metoden är alltför subjektiv i den meningen att det en kvalitativ studie genererar bygger på forskarens egen uppfattning om vad som är väsentligt (Bryman 2011:368).

5.1 Val av metod

Materialet består av 32 LVM-domar utförda av förvaltningsrätten från år 2014 och 2015. Vi kommer studera ett urval domar där hälften är avgöranden gällande kvinnor och hälften gällande män. Eftersom vi vill undersöka hur kvinnor och män beskrivs i domarna och om det finns någonting som skiljer beskrivningarna åt fokuserar studien på språkliga praktiker. Texter påverkar samhället och bidrar till att forma människors föreställningar om hur samhället är och borde vara. Genom att analysera texter kan man komma åt och studera en viktig aspekt av det som bygger upp människors föreställningar om samhället som i sig påverkar relationer mellan grupper, och som bidrar till att skapa och upprätthålla vissa identiteter (Boréus 2011:132). En kvalitativ innehållsanalys kommer således användas för att i de valda dokumenten söka efter bakomliggande teman när materialet analyseras utefter frågeställningarna. Styrkan i en innehållsanalys ligger i att skapa överblick över större material, och att även kunna ge underlag för jämförelse (Bergström & Boréus 2005:84).

5.2 Kvalitativ innehållsanalys

I analyser av dokument med en kvalitativ inriktning är en kvalitativ innehållsanalys ett vanligt tillvägagångsätt. Skillnaden mellan en kvantitativ innehållsanalys och kvalitativ är att man i

den kvalitativa metoden på ett systematiskt sätt beskriver textens innehåll utan att en kvantifiering måste ske (Bergström & Boréus 2005: 44). Metoden innebär att man söker efter bakomliggande teman och mönster i det material som analyseras (Bryman 2011:505). Praktiskt sätt går det ut på att efter flera genomläsningar dela upp den utvalda texten i mindre enheter och därefter formulera kategorier. Utifrån dessa kategorier kan man sedan göra ett kodschema med teman eller ord och detta schema utgör en utgångspunkt för vidare analys av materialet. Texten kodas alltså utifrån valda kategorier och sedan samlas textstyckena i de kategorier som passar in utifrån valda teman. När denna sortering av materialet är gjord så tolkas och analyseras det samlade resultatet och sätts i relation till forskningsproblemet (Bryman 2011:280). Med kvalitativ metod tar man fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textmaterialet. Eftersom att textens helhet antas vara mer än summan av delarna, samtidigt som vissa delar antas vara i större betydelse än andra, lämpar sig denna metod bra till studien (Bergström & Boréus 2011:48–49).

5.3 Metodologiska överväganden

Forskningsmaterialet utgörs av domar utförda av förvaltningsrätten och kan därför betraktas som sekundärdata vilket innebär att materialet som samlats in kommer från redan publicerade texter (Bryman 2011:534). Detta innebär att vi enbart har tillgång till de uppgifter som förvaltningsrätten valt att ta med i domarna. De teman vi valt ut som stöd till analysen består av utvalda delar från domarna. I analysen påträffas både refererade delar och emellanåt citerar vi ordagrant vad som står i domarna. I uppsatsen utgörs syftet av att undersöka om det framkommer könsskillnader när förvaltningsrätten argumenterar för deras juridiska bedömning. Alla intressanta aspekter i texten kan inte vägas eller mätas vilket kan leda till att man lätt blir låst vid enbart ett tillvägagångssätt eftersom premisserna för tolkningen bestäms redan vid kategoriseringen och tolkningen. Dessutom kan innehållsanalys lämpa sig dåligt för att ringa in det uttalade och underförstådda och inriktningen tenderar att vara okänslig för textens sammanhang (Bergström & Boréus 2011:77). För att undvika det här faktumet har vi i början av innehållsanalysen skaffat oss en god överblick över materialets innehåll innan vi börjat tematisera och kategorisera materialet, vi har även försökt skaffa oss en kännedom om området kring vår studie i dess sociala sammanhang, för att få ökad förståelse för kontexten kring det område LVM domarna är utförda i.

Styrkan i en innehållsanalys ligger i att skapa överblick av större material och i att kunna ge underlag för jämförelse (Bergström & Boréus 2011:84). Vilket är anledningen till att vi valt

den här metoden. För att kunna närma oss vårt syfte och försöka få svar på våra frågeställningar behövde vi skapa oss en överblick av vårt material för att kunna hitta underlag för den jämförelse vi var ute efter. Under uppsatsens genomförande har vi ständigt varit medvetna om att man som forskare har en förutfattad mening och väljer att tolka formuleringar och uttryck efter bestämda idéer.

5.4 Urval

Eftersom vi vill få en djupare förståelse av hur LVM-domar beskrivs har vi valt att göra ett målinriktat urval som Bryman (2011) menar att man gör på grund av strategiska skäl. Han beskriver att målinriktade urval kan användas om man som forskare vill få ut relevant kunskap kopplat till sin forskningsfråga. Detta innebär att man går strategiskt tillväga för att finna ett urval som lever upp till forskningsfrågans kriterier (Bryman 2011:434–437). I denna studie är kriterierna kvinnor och män som dömts till 4§ LVM av en förvaltningsrätt i Sverige från år 2014 och 2015. Ett målinriktat urval kan klassas som gynnsamt för sin teori eftersom man gör urval som passar studiens teori och därmed kan ge svar på syftet (ibid). Ska man istället genomföra en statistisk undersökning är målinriktat urval inget att föredra enligt Bryman eftersom det inte ger ett representativt urval av populationen (Bryman 2011:436). I vår studie ser vi inte detta som ett hinder eftersom målet med vårt urval är att vår förförståelse skall leda oss till domar som är relevanta utifrån de kriterier som vi utgår från i undersökningen. Vi har använt oss av domar från en förvaltningsrätt i Sverige från år 2014 och 2015 då de är nyligen dömda med tanke på att vi vill få en så aktuell studie som möjligt. Eftersom vi vill undersöka om det förekommer några könsskillnader i förvaltningsrättens bedömningar anser vi det rimligt att analysera lika många domar av kvinnor som av män.

5.5 Tillförlitlighet

Bryman (2011) skriver att många forskare anser att begreppen validitet och reliabilitet inte är relevant för kvalitativa metoder i en undersökning med tanke på att mätning inte är det centrala intresset i en kvalitativ undersökning. Bryman föreslår en ståndpunkt som går ut på att man assimilerar reliabilitet och validitet utan att ändra begreppens betydelse och lägga mindre vikt vid frågor som rör mätning (Bryman 2011:351). Kritiker menar ofta att kvalitativa forskningsresultat är svåra att generalisera eftersom resultaten aldrig exakt kan visa samma resultat (Bryman 2011:369). Bryman skriver om LeCompte & Goetz som skiljer mellan begreppen extern- och intern reliabilitet samt extern- och intern validitet. Extern reliabilitet innebär i vilken utsträckning en undersökning kan upprepas av andra forskare och

huruvida de kommer fram till liknande resultat. Intern reliabilitet innebär att forskarna kommer överens om hur de ska tolka det de ser och hör. Intern validitet innebär att det ska finnas en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och teorin som forskaren utvecklar. Extern validitet berör i vilken utsträckning resultaten kan generaliseras till andra situationer och sociala miljöer (Bryman 2011:352). I avsnittet där vi redovisar innebörden för kvalitativ innehållsanalys innebär det att de regler som forskaren satt upp för kodningen av materialet ska användas konsekvent. Tillvägagångssättet vi använder oss av ska leda till ökad reliabilitet för att andra forskare som använder sig av dessa förutbestämda regler ska kunna få samma resultat (Bryman 2011:361). Enligt Bergström & Boréus (2005) kan en bedömning av validiteten enbart göras av varje enskild undersökning och hur väl dess uppläggning svarar mot forskningsfrågan inom en kvalitativ innehållsanalys (Bergström & Boréus 2005:78–79). Validiteten bygger på om undersökningen mäter det man ska mäta och reliabiliteten bygger på hur väl undersökningen är utförd (ibid). Bergström & Boréus menar att ett av problemen med kvalitativ innehållsanalys är att validiteten är förknippad med ordräkning. Ord kan vara mångtydiga, ord kan vara vaga och ha skiftande innebörder som kan tolkas olika. Textens avsändare kan värdera ett ord positivt medan en annan person tycker motsatsen. För att bedöma vilken innebörd en avsändare lägger vid sina ord behövs det oftast förhållandevis komplicerade bedömningar och kännedom kring diskursen (Bergström & Boréus 2005: 81). Om de här aspekterna har betydelse för ens forskningsproblem kan man inte välja en datorbaserad analys, utan istället en manuell kodning där man får vara beredd på att lägga tiden på själva tolkningsarbetet eftersom diskursen måste få spela en viktig roll (ibid). För att öka validiteten bör alla slags yttranden, påståenden, och beskrivningar förstås ur dess innebörd och förstås fullt ut av sammanhanget de befinner sig i. När man bedömer validiteten i en undersökning är det enligt Bergström & Boréus (2005) viktigt att ställa sig frågan om den typ av information om språkliga uttrycks betydelse som innehållsanalysen ger är tillräcklig för den forskningsuppgift man har (Bergström & Boréus 2005:82).

5.6 Forskningsetik

Inom svensk forskning finns det framförallt fyra grundläggande etiska principer man utgår från nämligen, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Bryman 2011:132). Vi är medvetna om att vi kommer ta del av känslig information som står utskrivet i domarna och med hänsyn till SFS (2003:460) *Lag om etikprövning av forskning som avser människor* så kommer vi inte sprida informationen på ett sätt så att det kan härledas till enskilda personer. Eftersom vi tar del av offentligt material från

förvaltningsrätten där enskilda individers namn och personliga uppgifter framkommer är det av stor relevans att vi utgår från konfidentialitetskravet. Detta innebär att uppgifter som i forskningssyfte skaffats fram om individer måste bevaras och redovisas på ett sätt som gör att dem inte kan identifieras av utomstående (Ahrne & Svensson 2011:31). Detta kommer fullföljas i uppsatsen genom att avidentifiera den förvaltningsrätt domarna är hämtade ifrån då vi endast kommer skriva ut att förvaltningsrätten ligger i Sverige. Vi kommer även avidentifiera domarna genom att anonymisera individerna i domarna samt använda fingerade namn vid bruk av citat.

5.7 Analys av domar

Insamling av empirin har skett genom att vi via Lunds Universitets databas loggat in på rättsdatabasen Zeteo och hämtat ut 32 domar från år 2014 och 2015, i hälften av domarna är de missbrukande män och hälften är kvinnor. Varje dom har getts ett nummer, de kvinnliga börjar med 1.1 och de manliga med 2.1 osv. Domarna består av 3-8 sidor text. Under analyserandet har vi som första steg läst in oss på tidigare forskning och teorier kring vårt område för att skapa oss överblick av det som ska analyseras. Sedan har vi läst domarna upprepade gånger för att kunna hitta samband. För att konkretisera de övergripande frågeställningarna som ligger till grund för uppsatsens syfte, alltså att precisera frågor till textmaterialet. Eftersom materialet som låg till grund för analysen var relativt genomgripande har vi utefter materialet valt ut fyra kategorier som vi tematiserat domarna utefter nämligen: orsaker, livsstil, nätverk, sociala relationer, missbrukshistorik och identitet. Varje kategori har tilldelats en färg som vi senare kopplat till texten i domarna när vi delat in empirin i de olika kategorierna. Under analysarbetet har vi utgått från våra teoretiska begrepp genus, normalitet, samt det socialkonstruktivistiska perspektivet. Samt att vi försökt återkoppla till tidigare forskning som samlats in. Vi har sedan sorterat materialet i kodscheman, två scheman för varje kategori där den ena representerar män och den andra kvinnor. Informationen i respektive scheman jämfördes och tolkades i flera omgångar, för att vi tydligare skulle kunna se likheter och skillnader könen emellan, och fånga upp en sammantagen känsla av materialet. Citat har tagits ut från valda domar och delats in i passande kategorier för att tydliggöra språket och beskrivningarna som används av förvaltningsrätten i domarna. Resultatet av de teman vi använt oss av, har kommit att bli underlaget för den slutgiltiga analysen. Under analysarbetet återgick vi ständigt till domarna för att beakta kontexten. Schemat ska inte ses som generaliserande utan det finns andra faktorer som kan karaktärisera hur förvaltningsrätten dömer utifrån ett könsperspektiv. Vi är medvetna om att det finns andra

aspekter än de vi valt att analysera, kring hur förvaltningsrätten väljer att ta beslut om tvångsvård som vi inte kommer åt med vår valda metoddel.

5.8 Arbetsfördelning

Tidigt i processen av denna kandidatuppsats kom vi överens om att vi skulle försöka fördela arbetsbördan så jämt som möjligt. Båda har haft en aktiv roll i sökandet av empiri, för att sedan dela upp den funna litteraturen mellan oss båda två. Beroende på vilken litteratur man blivit tilldelad har vi skrivit olika delar i uppsatsens alla avsnitt. För att sedan tillsammans läsa igenom all det skrivna materialet, korrigera, lägga till eller ta bort material. Under själva analysarbetet av domarna har båda läst empirin och sedan har vi tillsammans tematiserat, diskuterat och reflekterat fram ett resultat. Resultatdelen, analysen och slutdiskussionen har vi skrivit tillsammans.

6. Resultat & Analys

I det här kapitlet presenteras de hypoteser och empiri vi fått fram av vår kvalitativa analys på vårt material som vi tidigare nämnt består av LVM domar utförda av en förvaltningsrätt i Sverige. Vidare redovisas resultatet av den analys som vi gjort på vår insamlade empiri med hjälp av tidigare forskning och teori. Resultatet och analysen har delats upp utefter utvalda teman som vi funnit relevanta för vårt forskningsområde.

6.1 Psykisk hälsa

I både kvinnornas och männens domar framgår det att ett stort antal av missbrukarna lider av psykisk ohälsa. I männens domar berör man termen psykisk ohälsa genom att beskriva dem med ord som “nedstämd”, “deprimerad” och “suicidal”. Dock kan vi enbart läsa utifrån kvinnodomar där psykisk ohälsa ses som ett problem, att rätten anser att missbrukaren behöver komma till ett boende med hög psykiatrisk kompetens: *“Vårdplanen är att Ellen, under pågående LVM-vård skall få komma till ett boende med hög psykiatrisk kompetens.”* Vidare påpekar förvaltningsrätten i en annan dom att det är: *“ Viktigt att Elsa får en terapeutisk kontakt för att hon ska kunna bearbeta tidigare händelser”*. Vi ser det som att kvinnors psykiska ohälsa är i fokus när man pratar om deras missbruk och att man anser att om de får hjälp med sin psykiska ohälsa så kan de även få kontroll över sitt missbruk. I männens domar går det inte att utläsa i skälen för avgörandet om deras psykiska ohälsa eller att de behöver vård med psykiatrisk kompetens trots att man i exempelvis en dom konstaterar

att missbrukaren har suicidtankar: “*Jakob kan befaras komma att skada sig själv då han ett flertal gånger uttryckt suicidtankar.*” Faktum tas upp att personen mår så pass dåligt att han flera gånger uttrycker att han vill ta sitt liv men ändå verkar han till skillnad från kvinnorna inte behöva vård för sin psykiska ohälsa i samband med vården för sitt missbruk.

Detta kan kopplas till vad Storbjörk (2011) uttalar i sin undersökning, att normen i samhället kopplar psykisk ohälsa med det kvinnliga könet samt att det finns svårigheter och brister i identifierandet av den manliga psykiska ohälsan där även läkare misslyckas med att diagnostisera depression hos män. Storbjörk menar att det är främst hos kvinnliga missbrukare som man ser deras missbruk som något mer komplext, med underliggande problem från barndomen som man behöver ta tag i med psykologisk hjälp för att de ska bli fria sitt missbruk. Medan man ser lättare på mäns missbruk och konstaterar att de enbart behöver hjälp (Storbjörk 2011:186). Även den sociala föreställningen av maskulinitet som finns i subkulturen kan bekräfta företeelsen av att missbrukande män socialiseras in och betar sig på ett visst sätt (Lalander 2001:201). En av de attribut som förväntas av den missbrukande mannen i subkulturen och som förknippas med hård manlighet är stark karaktär. Det innebär att man inte får visa några känslor och det är viktigt att man har kontroll över sina känslor i alla lägen (Lalander 2001: 202-210). Därmed tolkar vi det som att missbrukande män kan således socialiseras in av subkulturen och även av samhället att inte vara lika öppna eller tillgängliga med sin psykiska ohälsa. Som citaten ovan visar verkar även Förvaltningsrätten i vår undersökning utgå efter normen i samhället som kopplar psykisk ohälsa med det kvinnliga könet.

6.2 Missbrukets konsekvenser

Enligt Schlytter (1999:125) som har gjort en undersökning kring utförande av lagen om vård av unga, går det att se att bland unga under tjugo år, är pojkars missbruk oftast av allvarigare grad och det tillåts gå längre än vad det gör för tjejer. Även om vår undersökning rör lagen om vård av missbrukare tycks vi kunna se samma mönster som i de observationer som Schlytter gjort. Det här har vi kunnat utläsa i vår undersökning när vi granskat förvaltningsrättens beskrivningar av läkarutlåtanden om missbrukarnas hälsa beroende på kön. Alla LVM-ärenden har för visso ett läkarutlåtande, men det är inte alltid förvaltningsrättens beskrivningar av kvinnornas missbruk enbart grundar sig i läkarutlåtanden som gjorts, jämfört med i männens domar: “*Av läkarintyg konstateras att Philip har ett livsfarligt aktuellt heroinberoende och att han utsatt sig för allvarliga risker genom ett flertal*

överdoser". Här är förvaltningsrätten tydlig med att missbrukarens hälsa är i allvarlig fara som är ett av rekvisiten för tvångsvård, samt att det baseras utifrån läkaruttalanden. I domar som rör kvinnor är det inte lika tydliga beskrivningar kring läkaruttalandena, det är ibland vagt vad missbruksproblematiken grundar sig i: ”Av det medicinska underlaget framgår det att Annicas utsätter sin psykiska och fysiska hälsa för allvarlig fara”. Utifrån ovanstående citat uppfattar vi att mäns missbruk verkar tillåtas gå längre än kvinnornas innan en anmälan gällande LVM kommer upp eftersom de utefter vad man kan utläsa i domarna verkar befinna sig i ett betydligt sämre hälsotillstånd vid själva beslutet av domen. Systemet med att unga pojkar får konsumera mer alkohol och narkotika än tjejer som Schlytter (1999) tar upp i sin studie verkar även gälla missbrukande män och kvinnor som är aktuella i vår studie om vi utgår efter det vi hittat. Vi drar även en koppling till det Lander (2003) skriver om normativ femininitet, att det finns normer gällande den missbrukande kvinnan och mannen som hänger kvar än idag. Den normativa bilden av kvinnor som mer fysiskt svaga och män som starka (Hirdman 2007:151, Lander 2003: 21-26) tror vi kan göra att kvinnor får vård i ett tidigare skede av sitt missbruk och att män tillåts ha ett mer omfattande missbruk som i sin tur leder till att de kan få mer allvarliga konsekvenser som kan komma att påverka deras fysiska hälsa. Detta tolkar vi som en förklaring till varför rätten ligger större vikt på läkarintyg vad gäller männen gentemot kvinnorna.

För att lämna citaten och återgå till Schlytter, så beskriver hon i sin studie att tjejer ses som mer ödmjuka och tysta och inte lika utåtagerande jämfört med killar, medan killar tillåts att synas mer och vara utåtagerande enligt samhällets normer. Enligt socialkonstruktivismen är människan en social produkt, man föds in i en social verklighet och internaliseras i relation till andra in i givna normer (Wennerberg 2010:73). Killarna fångas inte upp på samma sätt då deras beteende ses som normalt i större utsträckning innan samhället går in med insatser (Schlytter1999:127). Även om Schlytters studie återigen rör pojkar och flickor och denna studie riktar sig på kvinnor och män så tror vi att samma normativa och konstruktiva drag som Schlytter beskriver att förvaltningsrätten gett unga beroende på deras kön, är lika bland äldre kvinnor och män i domar kring LVM.

6.3 Skillnader i bedömningar och beskrivningar

Vi kan i domarna finna skillnader mellan mäns och kvinnors missbruksproblematik. Vad vi kan utläsa är att majoriteten av männen har ett tungt blandmissbruk medan kvinnornas

problematik ser annorlunda ut, många av dem har enbart ett alkoholmissbruk och några har ett blandmissbruk. Kvinnorna som har ett alkoholmissbruk blir dömda utefter 4§ LVM 1-3 a, vilket innefattar att man till följd av missbruket utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara. Männerna som har ett blandmissbruk av narkotikapreparat blir dömda utefter 4§ LVM 1-3 a-c, vilket innefattar att rätten anser att de utöver att utsätta sin fysiska och psykiska hälsa för fara även löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv och kan befaras komma att allvarligt skada sig själv. Vi kan se i domarna att förvaltningsrätten tvångsvårdar kvinnor tidigare och med färre rekvisit inom 4§ LVM: ”*Jenny har påbörjat en positiv utveckling men nödvändigt med fortsatt LVM vård...ska beredas vård med stöd av 4§ LVM 1-3a*”. Denna dom kan jämföras med ett citat från en manlig dom: ”*Det finns skäl att ifrågasätta Alfs förmåga att genomföra vård på frivillig väg... för att säkerhetsställa att Alf får behövlig vård måste den således ges med stöd av 4§ LVM 1-3 a-c*”. Värt att notera är att kvinnan i domen har enligt förvaltningsrätten ett ”*tungt*” blandmissbruk och ”*riskerar att avlida*” enligt rätten, men trots det döms hon inte till vård enligt punkterna b och c i §4 LVM. Lander (2003) menar att socialtjänsten och därmed förvaltningsrätten tvångsvårdar kvinnor i ett tidigare skede på grund av de anses fara mer illa än män i sitt missbruk (Lander 2003:266). Detta kan bero på att samhället ställer högre krav på den missbrukande kvinnan, det ställs fler krav på att kvinnan ska vara nykter, kontrollerad och hålla hemmet samman (Trulsson 2006:22). Samhället har även ett könssystem som styr hur det biologiska könet blir ett kulturellt kön vilket i sig blir ett led i samhällets styrning och kontroll (ibid). Lalander (2001) tar upp hur det i subkulturen ständigt pågår en konstruktion av genus där det feminina nedvärderas och separeras från det manliga och hur det etablerade samhället hjälper till att bidra till en kraftig stigmatisering av kvinnliga missbrukare (Lalander: 202-210). Lalander (2001) menar att kvinnor ses som mer smutsiga av sitt missbruk i subkulturen, och att samhället delar denna bild med subkulturen eftersom könsroller och karaktärsdrag är så starka och oemotsagda att det upplevs som naturligt (Lalander 2001:211) Detta resulterar enligt Lalander att det är skamfyllt för en kvinna att missbruka till skillnad från männen där deras missbruksliv legitimeras av både subkulturen och det etablerade samhället (Lalander 2001:223).

Vi tänker att de här aspekterna kan påverka vår hypotes om att samhället, institutioner, som socialtjänsten och förvaltningsrätten i fall med missbrukande kvinnor reagerar snabbare och går in tidigt med interventioner, eftersom kvinnorna bryter mot de normer och förväntningar samhället har av hur en kvinna ska vara och bete sig. Men även att de höga förväntningar man har på hur kvinnor ska vara i familjekonstellationer gör att man förlitar sig på att även om en

mans missbruk går in i en allvarligare fas, så kommer kvinnan finnas kvar som huvudansvarig för hemmet.

Samtidigt reagerar vi på att männens missbruk tillåts gå så långt av domarna att döma. Man kan se att männen i större grad uppfyller tyngre rekvisit, frågan är vad som gör att deras missbruk går så långt? Schlytter beskriver i sin granskning av lagen om vård av unga, att unga killar får ett större handlingsutrymme när det gäller konsumtionen av alkohol och droger innan samhället griper in (Schlytter 1999:127). Då samhället har ett större överseende till att pojkar nyttjar alkohol och droger riskerar pojkar att snabbt hamna i ett missbruk och skadas tidigt av stigmatiseringen kring deras missbruk (Schlytter 1999:13). De idealbilder som finns i vårt samhälle omfattar även hur samhället karaktäriserar missbrukande män och kvinnor (Trulsson 2002:87). Exempelvis ses nyttjande av alkohol i lagom mängder som acceptabelt för båda könen i dagens samhälle, men däremot finns det enligt Trulsson (2002) normer som styr kvinnors drickande. Samhället förväntar sig att kvinnan med sin reproduktiva roll tar huvudansvaret för sina barn och ser till att hemmet med allt vad det innebär inte faller ihop (Trulsson 2002: 74).

6.4 Trovärdigheten hos missbrukarna

Avgörande för om förvaltningsrätten dömer till tvångsvård är att de betvivlar missbrukarnas förmåga att bli av med missbruket på frivillig väg. I de flesta domarna kan man utläsa att majoriteten av missbrukarna har fått tidigare hjälp via frivillig vård men att missbrukarna av olika anledningar avbrutit vården för att sedan falla tillbaka i missbruk. Det här verkar väga tungt för förvaltningsrätten och vad vi kan se så beskrivs bakgrunden till varför man betvivlar förmågan relativt lika könen emellan men vad som skiljer de båda könen åt är förvaltningsrättens förklaringar till varför vårdbehovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Ett stöd för den här hypotesen visas i en av domarna:

Efter 12 dagar på behandling skrevs Peder ut efter att ha brutit mot reglerna. Han återföll omgående i ett destruktivt missbruk och sov utomhus vilket ledde till att han en vecka senare fördes till akuten efter en överdos. Han avvek samma dag från sjukhuset men hittades sen av väktare och återfördes.

Vidare skriver förvaltningsrätten att de inte finner någon anledning att betvivla att Peders uttalade vilja att genomgå frivillig behandling är uppriktig. Dock menar dem att det inte kan tas på allvar: *”då Peder tagit en överdos och avvikit från sjukhuset”*. I en annan dom beskrivs en mans vilja till frivillig vård på liknande sätt, hans samtycke ses som: *”ej tillförlitligt”*.

Medan man i en kvinnlig dom menar på att anledningen till att man inte kan lita på hennes samtycke är att: *“hon har visat att hon inte har den motivation som krävs för att uppnå en varaktig drogfrihet”*. Kvinnan i citatet har liksom männen avbrutit frivillig vård flera gånger, fått anmälningar från sjukvården men trots det tolkar vi det som av våra citat att döma att förvaltningsrätten inte misstror kvinnan så som man gör med mannen utan snarare att man inte tror att hon har karaktär nog att sluta. Liknande fenomen går att urskilja i en rapport av Du Rées (2006), där det visar sig att den åtalades kön kan ha betydelse för bemötandet i svensk domstol. Åklagare och advokater uppfattade att kvinnor behandlas på ett mer förstående sätt och att de döms till lindrigare påföljder. I domar som gäller kvinnors brottslighet visade det sig i undersökningen att domstolens aktörer ansträngde sig mer för att hitta orsaker och leta efter förklaringar till kvinnors brottslighet. I ett fall beskriver en av de intervjuade åklagarna i Du Rées rapport hur svårt det var i ett fall för domstolens ledamöter att ta till sig att den åtalade kvinnan var farlig, då man inte kunde förknippa det adjektivet med en kvinna. Att även kvinnor ofta upplevs som mer verbala och socialt kompetenta än männen och därför uppfattas som mer trovärdiga gör att de enligt Du Rées undersökning, får mer bifall för sin version i rätten och döms till lindrigare följder (Du Rées 2006:262). Som vi nämnt i 6.2 och 6.3 tycker vi oss se att männens missbruk går längre än kvinnornas, att de befinner sig i ett sämre fysiskt skick. Om männen som döms i förvaltningsrätten är i ett sämre fysiskt skick än kvinnorna med tanke på att deras missbruk tillåts gå så pass långt är det heller inte så förvånande att det inte kan prestera verbalt och få sin röst hörd i en muntlig förhandling till skillnad från kvinnorna.

6.5 Normativ femininitet

Lander (2003) har myntat uttrycket normativ femininitet och maskulinitet, vilket hon menar är det genus som görs för kön ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Kulturella och historiska förväntningar som finns för båda könen skapar en norm som blir ett agerande för könen. Exempelvis att den normativa femininiteten ger kvinnor den omvårdande rollen, med hemmet som sin boning (Lander 2003:21–26). Efter att vi analyserat alla domar fann vi att två av domarna bestod av ett gift par där kvinnan och mannen blev omedelbart omhändertagna samma dag. Det beskrivs i både kvinnan och mannens dom att de båda har ett likartat missbruk, samma ovilja till frivillig vård och bristande insikt. Något som vi fann väldigt intressant var att kvinnan och mannen var folkbokförda under samma adress. Trots det använder förvaltningsrätten enbart kvinnans hemförhållanden som ett argument för tvångsvård: *“Vid hembesök under sommaren efter LVM-anmälan konstaterades det att Evas*

hem behövde saneras”. Det är intresseväckande att mannens hemmamiljö inte nämndes vid förvaltningsrättens argument för tvångsvård. För att återgå till Landers (2003) uttryck normativ femininitet kan vi utifrån ovanstående citat se att bilden om den omvårdande kvinnan med hemmet som sin boning ännu lever kvar i samhället. Om en kvinna avviker från den normativa femininiteten menar Lander att man i samhällets ögon ses som en dålig kvinna eftersom man går emot den traditionella bilden av hur en kvinna fortfarande ska vara (ibid). Vad vi kan se i det här exemplet verkar förvaltningsrätten förutom att spåda vidare på den rådande normen som finns kring kvinnans identitet även följa den genusordning som finns i dagens samhälle.

6.6 Den missbrukande kvinnan

Först påträffades hon av en person på en lekplats som hade svårt att få kontakt med henne på grund av att hon var påverkad. Andra gången påträffades hon utslagen på en gräsmatta. Hon var svårväckt, kunde inte prata, var nerkyld och hade ett sår på halsen, hon kunde inte uppge var hon bodde eller hur hon hamnat där.

Citatet ovan beskriver tidigare händelser i den missbrukande kvinnans liv för att påpeka allvaret i hennes missbruk. I domarna kring män har vi inte hittat så pass utförliga och detaljerade historier, utan man använder sig av betydligt förmildrande beskrivningar när man beskriver situationer i samma syfte: *“Han har hittats påtagligt påverkad av sedativ drog i sin lägenhet... varit okontaktbar vid besök”*. Trulsson (2006) menar att idealbilden är hårdare mot den missbrukande kvinnan än mannen. Samhället ställer fler krav på att kvinnan skall vara nykter och kontrollerad (Trulsson 2006:22). Hirdman menar att det finns en ordningsprincip mellan kvinnor och män, vilket innebär att kvinnor sorteras efter helt andra grunder än de som ordnar män i klasser (Hirdman 2007:151). De högre krav samhället har på att kvinnan ska vara nykter och kontrollerbar gentemot mannen, tycker vi speglas i förvaltningsrätten av ovannämnda citat när de tydligt belyser i vilket dåligt skick kvinnan befunnit sig. Till skillnad från när de beskriver mannen, där hans tillstånd endast nämn ytligt, utan vidare detaljer.

Det här sättet att se på kvinnor som citaten visar, gör att när kvinnorna inte lever upp till de krav samhället ställer på dem skapas skam, skuld och en sämre självkänsla hos kvinnorna vilket vanligtvis resulterar i att kvinnorna inte vågar be om stöd och behandling (Trulsson 2006:64–65). Lalander (2001) skriver om att myterna kring de olika könen roller är så starkt implementerade i samhället att de anses som naturligt och oföränderligt. Detta resulterar i att det

blir mer skamfyllt för kvinnor att missbruka då det ligger så långt från den bild samhället har av hur en kvinna ska vara (Lalander 2001:223).

6.7 Socialt utanförskap

I detta avsnitt fokuserar vi på omständigheter som rör den manliga och kvinnliga missbrukarens sociala situation vad gäller arbete, utbildning, bostad, relationer och kriminalitet. Det första citatet som redovisas handlar om missbrukarens boendesituation och sysselsättning: *“Missbruket har gett henne allvarliga sociala konsekvenser. Hon riskerar att bli av med sin bostad då socialtjänsten fått in klagomål samtidigt som hon är på väg att helt slås ut från arbetsmarknad och utbildning”* Skillnader vi kan se är att många kvinnor ofta beskrivs utifrån att dem försätter sig i en risk eller att det är troligt att dem hamnar i ett socialt utanförskap så som hemlöshet samt att dem saknar arbete och utbildning i och med sitt missbruk. I domar som rör män skildras dem inte utifrån samma risk utan där uttrycks det mer med en säkerhet att mannen redan är utsatt på grund av sitt tunga missbruk. Vi tolkar det som att rätten utifrån domarna anser att kvinnor riskerar att hamna i socialt utanförskap medan männen redan befinner sig i den sociala utanförskapen sedan lång tid tillbaka: *“Han har på kort tid utsatt sig för allvarliga risker genom ett flertal överdoser...Har nyligen vårdats på intensivavdelningen orsakat av bensodiazepiner. Missbruket har lett till att han förlorat arbete, bostad och familj”* I de domar där kvinnorna lider av ett tungt narkotika missbruk är en del av rekvisiten för att de ska tvångsvårdas att de saknar social förankring, lever i svår socioekonomisk situation samt är på väg att helt slås ut från arbetsmarknad och utbildning. Vad som kan utläsas i våra domar verkar förvaltningsrätten vilja förhindra att kvinnorna hamnar i totalt socialt utanförskap. Då risken finns att de är på väg eller redan befinner sig i ett socialt utanförskap använder sig rätten av det som ett starkt argument för att de behöver tvångsomhändertags för att komma ifrån eller undvika att hamna i socialt utanförskap. För att återgå till tidigare forskning uppmärksammar Lander (2003) i sin studie att de kvinnor hon intervjuar poängterar att de i egenskap av att vara narkomaner känner sig speciellt övervakade, vilket de antog grundade sig i att de var kvinnor och att samhället ansåg att de kunde fara illa (Lander 2003:297). Även Schlytter menar på att i de domar som gäller tvångsvård enligt lagen om vård av unga så är rätten mer uppmärksam på att tjejer kan fara illa medan killarnas fysiska utsatthet inte beskrivs i samma utsträckning som tjejernas. Kvinnor är starkt missgynnade i narkotikavärlden, som kvinna är det svårare att leva i subkulturen på grund av att de tvingas leva med både det etablerade samhällets fördömande men även i subkulturen för att de ses som smutsigare och lägre stående

(Svensson 2001:151, Lalander 2001:211). Kvinnorna lever i förhållanden kantat av våld med missbrukande män och det är inte ovanligt att de försörjer sig själva och drogkonsumtionen genom att sälja sin kropp på gatan (Lalander 2001:214). Vi tänker att det är sådana här aspekter som förvaltningsrätten kan ha i beaktning när de försöker förhindra att kvinnorna hamnar i ett socialt utanförskap.

Samtidigt menar Lalander att samhället och dess institutioner bidrar genom sitt framförande av kvinnor som passiva och odriftiga till en rekonstruktion av kvinnan som den passiva, som ett offer för mannen. Medan männen ges bilden av som långt mer driftiga och smarta (Lalander 2001:223). Vi anser att när förvaltningsrätten i avsikt att skydda den missbrukande kvinnan från ett socialt utanförskap och går in med tidigare och starkare interventioner rekonstruerar de i samma veva den rådande bilden som finns av kvinnan som mer fysiskt svag än mannen. Kvinnan anses inte klara sig själv och behöver hjälp för att inte trilla ur det sociala livet. Man utgår i förvaltningsrätten efter vad man tror att en kvinna är och klarar av baserat på rådande konstruktioner och normer. Det är värt att notera att det i forskningen är de manliga narkotikamissbrukarna som fått forskningens uppmärksamhet, vilket gör att den bild man har av kvinnliga missbrukare bygger på en svagare empirisk grund än den bild man har av hur män är i missbruksvärlden (Lalander 2001:23).

6.8 Relationer

Vad vi även kan se är att förvaltningsrätten i sina beskrivningar av de missbrukande kvinnorna i vår undersökning lägger vikt vid kvinnornas umgänge och relationer. Männens relationer beskrivs inte alls i samma utsträckning som i kvinnornas. I en dom beskrivs en mans relation till en kvinna i samband med att man beskriver vad som utlöst missbruket: *“Missbruket har eskalerat i samband med att flickvännen bröt med honom”*. I en annan dom nämner man i förbifarten att: *“mannens sambo betyder mycket för honom”*. Utöver de nämnda citaten nämns inte så mycket mer i männens domar kring relationer och umgänge, medan det enligt vår hypotes är mer fokus i kvinnodomarna på kvinnans umgänge och kontakter med olika män: *“Anna har tidigare haft relationer med två män som misshandlat henne. Kontakten med dessa har tydligt samband med hennes missbruk och den fara hon utsätts för... Anna har nu utsatt sig i fara genom att ha kontakt med en av de män som tidigare misshandlat henne”*. I Schlytters (1999) studie kring lagen om vård av unga skriver hon att unga flickor som har umgänge med missbrukare bedöms enligt förvaltningsrätten vara ett argument för att flickorna skulle placeras enligt LVU. Fokus lades och det framkom även i domarna tydliga

beskrivningar på de unga flickornas destruktiva relationer eller relationer med äldre män (Schlytter 1999:83). Liknande företeelse har vi sett i analyserandet av våra domar där förvaltningsrätten lägger fokus på missbrukarens relation till sin sambo: *“Hennes sambo har också ett missbruk, och Jessica har under utredningen beskrivit att det är svårt att sluta med droger när de inte vill samma sak samtidigt... Jessica bedöms inte i nuläget ha förmåga att ta emot vård på frivillig väg”*. Av citatet att döma verkar förvaltningsrätten enligt vår mening gå utefter samhällets normer om vad som anses kvinnligt och manligt. Här menar vi att när vi analyserat vilken vikt Förvaltningsrätten lägger på missbrukarnas relationer och hur de beskrivs åt könen emellan, så hamnar kvinnan i en offerroll samt att man indirekt ser män som mer ansvarstagande för sig själva. Kvinnan ses som offer och mannen som subjekt.

Mattson (2010) menar att människan skapat olika normer om vad som anses vara kvinnligt och manligt, Mannen skall vara stark och en kvinnan motsatsen. Vi får dessa egenskaper tilldelat oss under uppväxten beroende på vilket kön vi är (Mattson 2010: 44-45). Hirdman (2007) menar att man i den vardagliga diskursen fortfarande hör pratet om kvinnligt och manligt, och att sättet att prata om de båda könen inte ändrats nämnvärt under århundranden. Hon menar så som Mattson att man i hårda drag kan säga att diskursen framställer kvinnor som mjuka och män hårda (Hirdman 2007:151). Den ordningsprincip som finns mellan de båda könen, innebär att man sorterar kvinnan utefter den manliga blicken, efter hur de är relaterade till män. Att vara kvinna menar Hirdman innebär att man ordnas efter förhållandet till en man (Hirdman 2007:151).

6.9 Den missbrukande mamman

Svensson (1996) beskriver att kvinnor som är föräldrar förväntas att ta ett större ansvar för sina barn än vad männen gör. Kvinnor belastas med mer skuld känslor om de misslyckas att hålla sig drogfria och förlorar vårdnaden om sina barn (Svensson 1996:146). I vårt resultat kan vi se av domarna att även rätten lägger fokus på om missbrukaren är mamma. Redan i ett tidigt skede i en av domarna nämns det att den kvinnliga missbrukaren som person är: *“Ensamstående 29 årig mamma, som har 4 barn omhändertagna enligt LVU”*. Vidare kan man läsa i en annan dom om en nybliven mamma som tvångsomhändertas för att rätten inte anser henne kapabel till frivillig vård att: *“Även om hon nu har ett boende och starkt stöd från sin gode man står hon inför en omvälvande period med ett kommande föräldraskap till ett nyfött barn med allt vad det innebär”* I de manliga domarna finns det däremot endast ett fall där förvaltningsrätten väljer att nämna faderskapet men då i ett annat sammanhang som

lyder: “ *Han har en sambo och son som är betydelsefulla för honom*”. Trulsson (2002) skriver att även om de traditionella konstruerade mans och kvinnorollerna börjat luckras upp under andra hälften av nittonhundratalet i takt med att kvinnans roll inte längre förknippas med hemmet, och mannen tar en större plats inom familjelivet. så vilar huvudansvaret för barnen fortfarande på modern enligt samhällets normer (Trulsson 2002:74). Bilden av att kvinnan fortfarande ska vara den ansvarsfulla modern verkar även Förvaltningsrätten fortfarande dela enligt ovanstående citat. Samhällets idealbild av kvinnan som en omhändertagande moder, gör att det ställs fler krav av samhället mot den missbrukande kvinnan som moder, att hon ska vara nykter och hålla hemmet samman (Trulsson 2006:22). Om den rådande bilden och diskursen i samhället är att när en mamma som lämnat ifrån sig ett barn eller förlorat vårdnaden om sitt barn på grund av sitt missbruk ses som totalt ansvarslös, förfallen och omoralisk, tänker vi att det kan påverka förvaltningsrätten indirekt eller direkt i hur de väljer att se på de missbrukande kvinnorna i rätten.

6.10 Sammanfattning av analys

Det finns föreställningar om hur en individ som missbrukar narkotika eller alkohol är och bör vara. Vi upplever att förvaltningsrätten vi valt att granska gör olika beskrivningar och bedömningar av kvinnliga och manliga missbrukare. Vi har bland annat funnit att förvaltningsrätten beskriver och ser männens missbruk av allvarigare grad. Trots det visar studiens resultat på att männen tillåts ha ett mer avancerat missbruk då de är återkommande fall inom tvångsvården samt att deras fysiska hälsa beskrivs vara i ett betydligt allvarigare skede, med bland annat överdoser som en vanlig företeelse. I vår kopplas ofta kvinnornas missbruk samman med sociala konsekvenser samt att förvaltningsrätten väger in andra faktorer utöver missbrukets omfattning in i riskbedömningen. Exempelvis att de lever i missbrukarkretsar, destruktiva relationer och socialt utanförskap samt att de riskerar att utsättas i fysisk fara, så som prostitution och misshandel.

Vidare har vi funnit olikheter kring hur rätten fokuserar på missbrukarnas psykiska hälsa. Kvinnornas psykiska hälsa uppmärksammas i större utsträckning än männens, den psykiska hälsan beskrivs som en bakomliggande orsak till missbruket vilket leder till att kvinnor oftare får vård med en psykiatrisk kompetens. I männens fall ser man inte deras psykiska ohälsa som en orsak till deras missbruk, då ingen av männen blivit erbjuden vård med psykiatrisk kompetens trots en tydligt uttalad psykisk ohälsa i form av suicidtankar. Av vad Bengt

Svensson (2003) och även Trulsson (2002) beskriver från svenska tvångsvårdsinstitutioner verkar även de socialt konstruerade skillnaderna kring femininitet och manlighet som vi utläst i våra domar, och de traditionella mönstren kring hur missbrukande män och kvinnor ska vara, påverka andra områden så som tvångsvårdens behandlingsform, beroende på om en hamnar på en institution för kvinnor eller för män. På Håkanstorp som är en tvångsvårdsinstitution för män prioriteras arbete med gruppen istället för individuella kognitiva samtal, sysslorna är starkt mansdominerade och kontakten med de manliga missbrukarna sker på ett distanserat och strukturerat sätt (Svensson 2003:76). Om inte utrymme heller ges på tvångsvårdsinstitutionerna för män när det kommer till terapeutiska samtal och deras psykiska ohälsa undrar vi vart dessa missbrukande män får tillgång till hjälp för sin psykiska ohälsa som således kan påverka deras missbruksproblematik?

Skillnader i vilket utrymme och vilka relationer som beskrivs för respektive kön visas även i undersökningen. De manliga missbrukarnas relationer beskrivs kort och koncist utan någon värdering och innebörd. Medan för de kvinnliga missbrukarna finns mer tydliga beskrivningar om relationen till deras barn och partners. Vi upplever det som att rätten lägger en värdering i kvinnornas relationer och dess innebörd, som senare används som ett argument till tvångsvård.

De skillnader vi funnit i förvaltningsrättens beskrivningar och bedömningar kan enligt oss förstås som att förvaltningsrätten är en del av samhället och dess sociala konstruktioner. I många fall ser vi att könsnormer och konstruktioner lyser igenom rättens beskrivningar och bedömningar. Vi får intrycket av att förvaltningsrätten ser kvinnor som mer sårbara och utsatta då kvinnliga missbrukare omhändertas i ett tidigare skede när de är på väg in i ett socialt utanförskap. Vi tänker att det finns en grundtanke till varför man väljer att skydda kvinnor i ett tidigare skede, eftersom forskning stödjer att kvinnor lever i en större utsatthet, men samtidigt ger rätten kvinnan en offerroll, som visar att hon bland annat inte anses kunna ta hand om sig själv. Medan mannen ses som en aktör i sitt missbruk, som en stark karaktär och inte lika utsatt som kvinnan. På så sätt missgynnas även mannen med tanke på att deras behov förbises tills att de nått botten. De missbrukare som inte stämmer in i den manliga och kvinnliga normen riskerar att inte få den hjälp de behöver, de stigmatiseras genom att de särskiljs från normer över hur den "klassiska missbrukaren ska vara". Rättens sätt att särskilja könen åt och utgå efter förutbestämda könsnormer anser vi påverkar missbrukarna på flera olika plan.

7. Slutdiskussion

Det är viktigt att vara medveten om att det finns normer som är skapade av samhället som påverkar rättens olika insatser trots att de ska se till individens behov oavsett kön. Rätten förmedlar och reproducerar de sociala normer och den uppfattning som finns om både kvinnor och män. Därmed är vårt slutliga antagande utifrån vårt resultat att rätten vi granskat inte är neutral utifrån ett könsperspektiv. Som tidigare forskning redovisat är det inte heller könsneutralt i andra instanser inom missbruksområdet och det sociala arbetet. Enligt oss kan det förstås som en komplex situation utifrån att förvaltningsrätten inte är skild från andra myndigheter och samhället i stort, utan istället är det en del av det. I och med detta påverkas rätten av föreställningar om kön som genomsyrar samhället. Vad gäller maktrelationer har en tanke slagit oss. Om vi följer Hirdmans (2007) resonemang om att makt är rörlig och att det i varje maktrelation alltid finns en överordnad och underordnad. Innebär det då i praktiken att fullständig jämställdhet mellan könen är svår att uppnå? För att eftersträva en förändring menar vi att det är viktigt att medvetande göra detta problem kring föreställningar om kön, så att åtskiljandet mellan män och kvinnor kan minskas. Ett antagande efter denna studie är att varken socialnämnden, missbruksvården eller förvaltningsrätten är könsneutrala i sina bedömningar, detta menar vi påverkar hela tvångsvårdsprocessen från början till slut. Det här är något som varje utredare, socialnämnd och förvaltningsrätt bör vara medvetna om. Det bör ifrågasättas hur vi dömer män och kvinnor utifrån sociala konstruktioner, normer och i det samhället vi lever i idag. Därför bör vi fortsätta forska på vilket behov den enskilda individen har utifrån ett könsperspektiv vad gäller vård, i utbildningen av socionomer, jurister, behandlare och andra som jobbar med missbrukare.

Referenslista:

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Solna: Liber AB.

Andersson, U (2004) *Hans ord eller hennes - en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*. Lund: Bokbox AB.

Baier, S & Svensson, M (2009) *Om normer*. Malmö: Liber.

Bergström Göran & Boréus Kristina (2005) Innehållsanalys. I Bergström Göran & Boréus Kristina (red.) *Textens mening och makt*. Studentlitteratur: Lund

Boréus, Kristina (2011) Texter i vardag och samhälle. I: Ahrne Göran & Svensson Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Solna: Liber AB.

Bryman, A (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Solna: Liber AB.

Curry, T, Lee, G & Rodriguez, S (2006) Gender Differences in Criminal Sentencing: Do Effects Vary Across Violent, Property, and Drug Offenses? *Social science Quarterly* 87 (2): 334.

Du Rées, H (2006). Åklagares och advokaters syn på likabehandling i domstolen. I: Jerzy Sarnecki (Red.), *Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*. (s, 262). Stockholm: Statens offentliga utredningar. [<http://www.regeringen.se/contentassets/106cc584ae1a489db46fde9bbbc090ab/ar-rattvisan-rattvis-tio-perspektiv-pa-diskriminering-av-etniska-och-religiosa-minoriteter-inom-rattssystemet-sou-200630>. Hämtat:2016-04-24.]

Hirdman, Y (2007). *Gösta och genusordningen*. Stockholm: Ordfront.

Lalander, P (2001) *Hela världen är din*. Lund: Studentlitteratur.

Lander, I (2003) *Den flygande maran*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.

Meeuwse, Anna (2009) Sociala kategoriseringar, ojämlikhet och motståndsstrategier. I: Kerstin Svensson (red.): *Normer och normalitet*. Lund: Studentlitteratur

Prop. 1987/88: 147 Om tvångsvård av vuxna missbrukare, m.m.

Runquist, W (2012) *Legitimering av tvångsvård- klienter och socialsekreterare om LVM*. Malmö: Égalité.

Schlytter, A (1999) *Kön och juridik i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

SFS 2003:460 *Lag om etikprovning av forskning som avser människor*. [https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2003460-om-etikprovning_sfs-2003-460/. Hämtad: 2016-04-16]

Socialstyrelsen (2015) *Vuxna personer med missbruk och beroende*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2006:30 *Rapport av utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*.
Storbjörk, J (2011) Gender differences in substance use, problems, social situation and treatment experiences among clients entering addiction treatment in Stockholm, *Nordic studies on alcohol and drugs*, 28 (3): 186-200.

Stockholm: Carlsson. *Pundare, jonkare och andra : med narkotikan som följeslagare*.

Statens institutionsstyrelse SiS (2016) *Vår verksamhet*.

[<http://www.stat-inst.se/var-verksamhet/>. Hämtat: 2016-05-02.]

Svensson, B (1996) *Pundare, jonkare och andra : med narkotikan som följeslagare*. Stockholm: Carlsson.

Svensson, B (2003) *Knarkare och plitar-tvångsvården inifrån*. Stockholm: Carlsson.

Svensson, B (2001) *Vård bakom låsta dörrar- Lunden ett LVM.-hem för kvinnor*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Svensson, Bengt (2002) En jämförelse mellan tvångsvård för män och för kvinnor. I: Tom Leissner, & Ulla-Carin Hedin (red.): *Könsperspektiv på missbruk*. Bettna: Bjurner och Bruno.

Svensson, Kerstin (2009) Normer, normalitet & normalisering. I: Kerstin Svensson (red.): *Normer och normalitet*. Lund: Studentlitteratur

Sveriges Domstolar (2016) Förvaltningsrätt.

[<http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Domstolarna/Forvaltningsratt/>. Hämtat: 2016-05-02]

Trulsson, Karin (2002) Manligt och kvinnligt missbruk. I: Tom Leissner & Ulla-Carin Hedin (red.): *Könsperspektiv på missbruk*. Bettna: Bjurner och Bruno.

Trulson, K (2006) *Dans på lina*. Stockholm: Carlsson.

Wennerberg, S (2010) *Socialkonstruktivism*. Malmö: Liber.